

بررسی تاریخچه پیدایش و ساختار مدیریت شهرداری ها

صمد کریمی^{۱*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۸/۲۶

چکیده

شهرداری در ایران یک نهاد اجرایی محلی است. وظیفه این سازمان، مدیریت شهر است که شامل پاکیزه نگهداشتن، حمل زباله‌های شهری، صدور مجوزهای ساخت و ساز، دریافت عوارض است. در شهرداری‌ها کمیسیون‌های مختلفی از جمله کمیسیون ماده صد و کمیسیون ماده ۷۷ وجود دارد که تلاش می‌کنند تا قوانین شهرداری طبق آیین‌نامه‌ها پیش رود. ر گذشته، شهرداری‌ها در ایران بلدیة خوانده می‌شدند. ناصرالدین شاه در سال ۱۳۰۰ قمری به دنبال اصلاح امور داخلی، تصمیم گرفت بلدیة را در تهران تأسیس کند اما موفق نشد. در سال ۱۲۸۳ هـ ش، قانون بلدیة در مجلس شورای ملی تصویب شد. پس از پیروزی مشروطه نمایندگان مجلس اول در صدد تدوین زمینه‌هایی برای بهداشت شهرها برآمدند که منجر به تدین اولین قانون شهرداری‌ها تحت عنوان «قانون بلدیة» در ۱۹ خرداد ۱۲۸۶ شمسی شد. تا آغاز سلطنت پهلوی اول و قبل از سال ۱۳۰۴ مجموعاً شانزده شهرداری در شهرهای ایران تأسیس شد و بعد از آن به تدریج همه شهرهای ایران دارای شهرداری شدند. در این مقاله به بررسی تاریخچه پیدایش و ساختار مدیریت شهرداری‌ها پرداخته شده است.

واژگان کلیدی

شهرداری، تاریخچه، ایران

مقدمه

در هر جامعه ای چه بزرگ و چه کوچک که قرار است در کنار هم زندگی نمایم ایجاب می نماید جهت خدمات و بهتر زیستن تحت هر عنوان وسیله ای یا دستگاهی یا سازمانی مشکل جهت این امر از طرف همان جامعه یا از طرف دستگاه حکومتی یا قوانین وصف شده که بتواند آرامش و آسایش دیگران را تامین نماید بوجود می آید. تاکنون تعریف جامعی برای شهر که در برگرفته همه یا بیشتر ویژگیهای آریا شد بیان نشده است یا اگر هم بیان گردیده مورد خرده گیری جامعه شناسان شهری بوده است که جهت جلوگیری از اطاله کلام از ذکر تعاریفی که در فرهنگهای مختلف از شهر بعمل آمده خود داری میگرد. بهر حال میتوان شهر را قطعه زمینی دانست که قسمتی از اجتماع بشری را در خود جای داده و همانند ماشین عظیمی است که نیروهای گوناگونی آن را به فعالیت واداشته و بدان روح داده بنحویکه بعنوان واحدی اجتماعی - سیاسی اقتصادی با کار کرد عمومی غیر کشاورزی (بازرگانی - صنعتی یا هر دو) مطرح و بدلیل نقل و انتقال جمعیت مبادله و تبادل افکار و اندیشه و ایده ها بین مردم شهر و روستا نشینان و تمرکز مراکز سیاسی اقتصادی مملکتی در شهرها زندگی مردم روستاها را بیش از حد تصور تحت تاثیر قرار میدهد که این خود بر اهمیت این واحد و طبعاً شهرداری بعنوان موسسه ای که اگر نگوئیم تمامی امور، بخش مهمی از امور شهری را عهده دار است میافزاید.

در قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۵ تیر ۱۳۶۲ مجلس شورای اسلامی شهر چنین تعریف شده است. ماده ۴ شهر محلی است با حدود قانونی که محدوده جغرافیایی بخش واقع شده و از نظر بافت ساختمانی، اشتغال و سایر عوامل دارای سیمائی با ویژگیهای خاص خود بوده بطوریکه اکثریت ساکنان دائمی آن در مشاغل کسب، تجارت صنعت، کشاورزی، خدمات و فعالیتهای اداری اشغال داشته و در زمینه خدمات شهری از خود کفائی نسبی برخوردار و کانون مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی سیاسی حوزه جذب نفوذ پیرامون خود بوده و حداقل دارای ده هزار نفر جمعیت میباشد.

مفهوم اصلی مدیریت شهری، اموری که باید مدیریت شود، مسئولیت و وظیفه اصلی مدیران شهری همواره با توجه به سلیقه و عقاید اشخاص مختلف متفاوت بوده و معنای کلی برای فهم و درک این واژگان وجود ندارد. در حالیکه وجود معنی واحد و فرآیندهای استاندارد برای هر کدام از واژگان فوق می تواند در اداره و تصمیم گیریها و ارزیابیهای صحیح در مورد شهرها بسیار مثمر ثمر باشد. بر این اساس هر مدیر با استفاده از خط مشی های درستی که از مدیریت شهری بدست می آورد می تواند پروژه ها را کاراتر انجام دهد و خدمات عمومی بهتر و محیط زیست سالمتر، هدفی واقعی و دست یافتنی تر و در نتیجه شهری زیباتر و اقتصادی تر برای شهروندان بسازد. آشفته گی در معانی این واژه ها مدیران را دچار سر در گمی می کند.

از نظر بانک جهانی مدیریت شهری یک فعالیت شبه تجاری برای دولت هاست. به عبارت دیگر مدیریت شهری یعنی اداره امور شهری و کارایی بیشتر برای استفاده از وام های بانک جهانی می باشد. بعضی اوقات مدیریت شهری بعنوان ابزاری برای اجرای سیاستگذاریهای شهری در نظر گرفته می شود که به مفهوم علم اداره جامعه می باشد

به نظر می رسد که اگر ما مفاهیمی که در مورد اقدامات گذشته و حال انجام می گیرند نظیر (طراحی کالبدی، مدیریت پروژه، علم اداره...) را با هم ترکیب کنیم بیشتر به درد امور شهر خواهد خورد. اگر چه هر گروهی ممکن است خواسته های خود را در تعریف مدیریت اعمال کنند؛ اما همه گروه های مختلف از مدیریت شهری توقع دارند که سطح زندگی در سکونتگاههای شهری را بالا ببرد؛ و بطور کلی مدیریت شهری باید شامل موارد زیر باشد.

۱. اتخاذ یک دید وسیع و همه جانبه نگر: دیدی که شامل برنامه ها، سیاستگذاریها، اجرای پروژهها و همچنین اداره برنامه ها، سیاستگذاریها و پروژه ها و توزیع مناسب خدمات و کالاها و در عین حال برنامه ریزی و ساختمان سازی شود.

۲. پیگیری اهداف: مدیریت به دلایل کافی برای فعالیت خود نیاز به اهداف دارد. این اهداف هستند که مسائل و موقعیت هایی را که مدیریت باید بر آنها تمرکز کند مشخص می کنند. اهداف همچنین از این جهت که پایه ای برای ارزیابی کارایی و بهره وری محسوب می شود مهم است.

۳. احساس مسئولیت: اگر بپذیریم که مدیریت با مفهوم مسئولیت قرابت دارد، آنگاه نیاز ما برای رسیدن به تعریفی روشن از مدیریت حتی بیشتر می شود. اغتشاش در مفهوم مدیریت شهری مانع ارزشیابی صحیح افراد مسئول می شود. برای واگذاری مسئولیت باید مفهوم مسئولیت به خوبی درک شود تا مدیران با فهم اینکه چه کار باید انجام دهند توانایی پاسخگویی به درخواستهای مردم را برای بهبود وضعیت محیط شهری داشته باشند.

شهرداری و تاریخچه آن در ایران:

الف = شهرداری

تحولات اجتماعی، تغییرات اجتماعی و پدیده های ناشی از پیشرفت تکنولوژی عصر جدید مسائل و مشکلات در زندگی شهری و اداره امور شهر ایجاد کرده که شهر نشینان و مسئولان اداره شهرها را ناچار نموده که بیشتر وقت و فکر خود را جهت چاره جوئی و حل و فصل مسائل شهر و شهر نشینی صرف نمایند. و همانطوریکه قبلاً اشاره شد تمرکز مراکز سیاسی - اجتماعی - اداری و اقتصادی در شهرها تبادلات تجاری و افکار و اندیشه ها بین مردم شهر و روستا نشینان نیز موجب مزید علت گردیده تا موسساتی جهت پیگیری مسائل شهری و ارائه خدمات عمومی شهرها در نظر گرفته شوند که این موسسات همان شهرداریها میباشد که هم اکنون بیش از ۸۰ سال از فعالیت شهرداریها در ایران میگذرد.

ب = تاریخچه شهرداریهای ایران

۱- اولین قانون شهرداری با عنوان: قانون بلدیة در تاریخ ۳۰ ربیع الآخر سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با سال ۱۲۸۳ هجری شمسی در پنج فصل و ۱۰۸ ماده به تصویب رسیده و میتوان گفت تا قبل از این تاریخ شهرداری به مفهوم امروزی در ایران وجود نداشته است. طلیعه قانون مذکور چنین است.

مقصود اصلی تاسیس بلدیة حفظ شهرها و ایفای حوائج اهالی شهر نشین است در آن زمان شهرداری موسوم به بلدیة و ریاست آن باریس انجمن بلدیة و عنوان شهردار کلاتر بوده است.

- ۲- در سال ۱۳۰۹ هجری شمسی به روز ۱۳۰ اردیبهشت قانون مصوب سال ۱۳۲۵ هجری قمری ملغی جانشین آن قانون دیگری با همان نام در ۸ ماده و سه تبصره شده است و ماده سوم آن چنین است:
- اداره کردن امور بلدی هر محل در حدود وظایفی که نظامنامه مذکور در ماده ۵ مقرر خواهد شد بر عهده انجمن و اداره بلدی همان محل است.
- ۳- در تاریخ ۶ خردادماه سال ۱۳۰۹ هجری شمسی با تصویب نظامنامه بلدی بر اساس ماده ۵ قانون بلدی مصوب ۱۳۰۹ ریاست بلدی از طرف وزارت داخله وزارت کشور معین و منصوب می گردد.
- به نمایندگان انجمن بلدی طبق مواد نظامنامه و کلای بلدی گفته می شود و دوره وکالت آنها نیز در سال شمسی بوده است.
- ۴- قانون تشکیل شهرداریها و انجمن شهرها و قصاب مصوب ۴ مرداد ماه ۱۳۲۸ در ۷ فصل و ۵۰ ماده جایگزین قوانین سابق گردد.
- طبق ماده ۴ قانون مزبور انجمن شهر بمدت ۴ سال و انتخاب شهردار طبق ماده ۲۹ به این ترتیب بوده:
- انجمن شهر با رای مخفی سه نفر برای ریاست شهرداری بوسیله فرماندار به وزارت کشور پیشنهاد میگردد و وزارت کشور برای یکی از آنان که صلاح میدانست حکم ریاست شهرداری صادر مینمود.
- ۵- در تاریخ ۱۱ آبان سال ۱۳۳۱ بر طبق قانون اعطای اختیارات مصوب ۳۰ مرداد ۱۳۳۱ قانون شهرداری با عنوان لایحه قانون شهرداری در ۸ فصل و ۹۰ ماده و ۱۴ تبصره تصویب و ابلاغ گردید طبق ماده ۳۹ قانون مزبور انتخاب شهردار با انجمن شهر بوده که بمدت ۲ سال منصوب میگشت و عمر هر انجمن شهر برابر ماده ۳ قانون به مدت ۴ سال بوده است.
- ۶- در تاریخ ۱۱ تیر سال ۱۳۳۴ هجری شمسی قانون شهرداری در ۹ فصل و ۹۵ ماده از تصویب کمیسیون مشترک مجلس گذشته و موقتاً تا تصویب نهائی قابل اجرا گردید.
- محتوای قانون مصوب سال ۱۳۳۴ با قوانین سال ۳۳۱ در اغلب موارد یکسان است در این قانون نیز مدت انجمن شهر چهار سال و انتخاب شهردار برابر ماده ۵۰ با انجمن شهر بوده.
- از تیر ماه سال ۱۳۳۴ تاکنون شهرداری بدفعات اصلاح گردیده و موادی بان الحاق شده است که در بحث قانون شهرداری آخرین اصلاحیه ها و الحاقات در قانون شهرداری سال ۱۳۳۴ تلفیق و الحاق گردیده است.
- ۷- با عنایت به دستورات قرآن کریم «وامرهم شوری بینهم» «و شاورهم فی الامر»
- بر مبنای اصل های ۷ و ۱۰۰ لغایت ۱۰۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تاریخ یکم آذر ماه سال ۱۳۶۱ قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشوری در ۵۳ ماده و ۲۶ تبصره از تصویب مجلس شورای اسلامی گذشت.
- از جمله وظایف شورای اسلامی شهر طبق ماده ۳۵ وضع عوارض با تفیدولی امر نظارت بر اجرای وظایف شهرداری میباشد.

۸- با توجه به اینکه همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی انجمن های شهر و منحل و با تصویب قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشوری برابر بند ۱۸ ماده ۱۹ قانون اخیر الذکر نصب و عزل شهردار از وظایف و اختیارات کلی شورای اسلامی شهر میباشد.

مدیریت شهری پس از مشروطیت

مشروطیت سر آغاز تحولات جدید و ورود به دوران نوسازی ایران است. مدیریت شهری به شکل نو نیز در ایران، به دوران پس از مشروطیت تعلق دارد. قانون اساسی کشور که در آن دوران با الهام از قوانین اساسی کشورهای فرانسه و بلژیک نگاشته شده بود، در زمینه ی مدیریت و اداره ی شهرها نیز ساختاری را معرفی می کرد که بر گرفته از مدیریت شهری اروپایی بود. طبق قانون بلدیة (مصوب سال ۱۲۸۶ خورشیدی) اداره ی امور هر شهر به عهده ی انجمن بلدی گذارده شد و این انجمن موظف به اجرای خواستها و انتظارات مردم شهرنشین بود در آن روزگار وظایف شهرداریها بسیار ساده بود و از زمره امور خدماتی و رفاهی فراتر نمی رفت برای نمونه نظافت شهر، پیشگیری از شیوع بیماریهای مسری، تامین ارزاق، نظارت بر قیمت کالاهای ضروری، ساخت خیابان و برخی تاسیسات زیر بنایی از جمله وظایفی بود که شهرداریها عهده دار آن بودند شهر تهران نخستین شهر کشور بود که در سال ۱۲۸۶ بر اساس قانون بلدیة صاحب تشکیلات بلدیة (شهرداری) شد در آن روزگار تا پیش از به قدرت رسیدن رضا شاه تنها در نه شهر دیگر از کشور شهرداری ایجاد شد که سال تاسیس این شهرداریها به ترتیب عبارت بودند از: شیراز و همدان (۱۲۹۰)، تبریز (۱۲۹۶) مشهد و آستارا (۱۲۹۷)، مراغه، کرمان و ماکو (۱۳۰۰)

قانون بلدیة در سال ۱۲۸۶

قانون بلدیة که در سال ۱۲۸۶ تهیه شد پنج فصل داشت در فصل نخست که عنوان قواعد کلی داشت منظور از تشکیل بلدیة، شرح وظایف و مسئولیت های شهردار و تکلیف شهرداری در برابر قانون ذکر شده بود و در فصل دوم به چگونگی تشکیلات انجمن بلدیة و اعضای آن همراه با شرح وظایف آنها پرداخته شده بود. در فصل سوم و چهارم چگونگی کار بلدیة، تقسیم کار، وظایف و حدود اختیارات و مسئولیت اعضای انجمن و واحدهای تابعه و شیوه اعمال نظارت و مداخله حاکم در امور بلدیة معین شده بود و وضع استخدامی کارکنان بلدیة و توضیح آن نیز در فصل پنجم این قانون بیان شده بود. قانون بلدیة در دوران خود قانون پیشرفته برای مدیریت شهری به شمار می رفت اما در اجرا با شکست مواجه شد عمده ترین این شکست بی تناسبی ایت قانون با شرایط و ویژگیهای جامع ایران بود. بیسوادی بیشتر شهر نشینان نفوذ زیاد قدرتمندان محلی و بی تجربه گی مسئولان دولتی سبب شد تا در سال ۱۲۹۰ ش دولت اجازه انحلال کلیه انجمنهای بلدی و تجدید نظر در قوانین مربوطه را از مجلس بگیرد.

مدیریت شهری در دوره پهلوی

در این دوران انتخاب شهردار بر عهده دولت بود و اعضای شهرداری، کارمند دولت محسوب می شدند. در سال ۱۳۰۹ با لغو قانون بلدیة (مصوب سال ۱۲۸۶) و تصویب قانون جدید شهرداری ها، بطور رسمی نظارت و هدایت شهرداری ها

برعهده وزارت کشور گذاشته شد. با توجه به این که در قانون جدید بر وابستگی شهرداری ها از نظر مالی، اداری و اجرای به دولت تاکید شده بود، جای چندانی برای استقلال عمل و خودکفایی آنها باقی نمانده بود. هر چند که طبق ماده سوم این قانون، دولت ملزم شده بود که انجمن های شهر را به رسمیت بشناسد، اما بیشتر به سبب همان عواملی که به شکست قانون بلدیة انجامید و مانع از ایجاد انجمن های بلدی و استواری آنها گردید، انجمن های شهر نیز در این دوران پا نگرفتند.

در دوران هفده ساله حکومت رضا شاه، در مجموع ۱۳۶ شهرداری تاسیس شدند که بیانگر رشد شهر نشین در این دوران است. در فاصله ۱۷ ساله حکومت پهلوی اول، میانگین تاسیس شهرداری در هر سال ۸ شهرداری بوده است. این رقم به نحوی نمایشگر رشد شهر نشینی و توجه دولت به تاسیس شهرداری حتی در مناطقی که شباهت چندانی به شهر نداشته اند، می باشد. (حسین ایمانی جاجرمی، بررسی آمار شهرداریهای تاسیس شده در ایران ۱۳۷۳)

در سال ۱۳۲۸ بار دیگر قانون جدیدی بنام قانون تشکیل شهرداریها وانجمن شهرها وقصبات مشتمل بر ۵۰ ماده از تصویب مجلس شورای ملی گذشت. تفاوت اساسی این قانون با قانون سال ۱۳۰۹ در آن بود که اختیارات تازه ای به انجمن های شهر داد و به شرایط تعیین شهردار و حقوق و مزایای او پرداخت.

بر اساس ماده ۲۹ قانون جدید، انجمن شهر، سه نفر از اهالی محل، کارکنان دولت یا شهرداران منصوب وزارت کشور را به عنوان شهردار انتخاب یا نامزد کرده، آنها را به وزارت کشور پیشنهاد می کند تا وزارت کشور از میان آنها یک تن را به طور رسمی به عنوان شهردار برگزیده و منصوب کند.

حقوق شهردار را نیز انجمن شهر تعیین می کرد. پس از به قدرت رسیدن دکتر محمد مصدق، در لایحه الحاقی به قانون شهرداری سال ۱۳۲۸ - که مشتمل بر نود ماده بود، اختیارات انجمن های شهر افزایش یافت و این لایحه در سال ۱۳۳۱ به تصویب مجلس شورای ملی رسید. در فاصله سالهای ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۷ تنها یازده شهرداری جدید در کشور تاسیس شدند؛ زیرا این سالها مصادف با آشفتگی سیاسی و اقتصادی در کشور بود. در فاصله سالهای ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۰ رقم شهرداری های تاسیس شده بالاتر رفت و به ترتیب، ۹، ۱۱ و ۱۵ شهرداری تاسیس گردید.

با کودتای ۲۸ مرداد در سال ۱۳۳۲ و تحکیم پایه های حکومت مرکزی، سیاست تمرکز گرایانه دولت در مدیریت شهرها نیز موثر افتاد و با تغییراتی که در قانون سال ۱۳۳۲ با عنوان قانون شهرداریها (سال ۱۳۳۴) صورت گرفت، از اختیارات انجمن شهر در زمینه انتخاب شهرداران کاسته شد و گزینش شهرداران، زیر نفوذ و اختیار وزارت کشور در آمد. در سال ۱۳۴۵ آخرین تغییر عمده در قانون شهرداری ها صورت گرفت. موضوعات افزوده شده به قانون شهرداری، درباره چگونگی انتخابات انجمن شهر، روش ثبت نام برای شرکت در انتخابات و چگونگی انحلال انجمن شهر بود. همچنین در این قانون از اختیارات وزارت کشور به عنوان تنها مرجع دارای صلاحیت برای انحلال انجمن های شهر کاسته شد.

انتخاب شهردار نیز برعهده انجمن شهر گذاشته شد تا بلافاصله پس از رسمیت یافتن، یک نفر را به عنوان شهردار به وزارت کشور معرفی کند. طی سالهای پس از کودتای ۲۸ مرداد تا سال ۱۳۵۷، پنج برنامه عمرانی در کشور تهیه و اجرا گردید

که در آنها به عمران شهرها و تجهیز شهرداری و آموزش کارکنان آن توجه شده بود. افزایش درآمدهای نفتی و سیاست های جاه طلبانه مدرنیستی دولت سبب گسترش شهرنشینی گردید و بین سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵ تعداد شهرداریها از ۱۹۰ شهرداری به ۴۵۳ شهرداری تا هنگام سقوط سلسله پهلوی افزایش یافت. در این دوران نیز مدیریت شهری انتخابی پا نگرفت و با وجود تلاش برای تشکیل انجمن های شهر در سطح شهرهای کشور، این تجربه به سبب نا آشنایی مردم و کارگزاران دولتی با روش های مردم سالارانه به شکست گرائید.

مدیریت شهری در دوران جمهوری اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و تغییر بنیادین نظام سیاسی کشور، قانون اساسی جدید بر اداره شورایی کشور در سطح کشوری، استانی، شهری و روستایی تاکید ورزید، چنانکه یک فصل از قانون اساسی به شوراها اختصاص یافته است و مطابق اصل ۱۰۰ قانون اساسی برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می کنند.

در سطح شهرها، شورای اسلامی شهر جایگزین انجمن شهر شد و وظایفی که برعهده این انجمن بود بر عهده شورای اسلامی شهر گذاشته شد. (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ص ۵۱، ۱۳۷۰)

بر اساس لایحه تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراها، شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران، انتخاب شهردار بر عهده شورای اسلامی شهر و صدور حکم آن در شهرهای با جمعیت کمتر از ۲۰۰ هزار نفر بر عهده استاندار و در شهرهای بزرگتر برعهده وزیر کشور گذاشته شد. مسائل و مشکلات ناشی از جنگ تحمیلی ۸ ساله، مانع برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی شهر گردید. اما خوشبختانه در سال ۱۳۷۵ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران در جلسه روز شنبه اول خرداد به تصویب مجلس شورای اسلامی و سپس تایید شورای نگهبان رسید و در تاریخ ۱۳۷۵/۴/۱۱ از طرف رئیس جمهوری برای اجرا به وزارت کشور ابلاغ شد. با این حال، این شوراها پا نگرفتند تا اینکه پس از انتخاب سید محمد خاتمی به عنوان رئیس جمهوری، وزارت کشور با تصمیمی قاطعانه و به رغم مشکلات بسیاری که فرا روی داشت، انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا را در هفتم اسفند ماه سال ۱۳۷۷ برگزار کرد و اولین نمایندگان شوراها در این زمان آغاز بکار کردند.

در مجموع، در فاصله سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۵ با وجود جنگ تحمیلی و مشکلات اقتصادی تعداد ۱۶۷ شهرداری جدید در کشور تاسیس شد. در سال ۱۳۷۵ تعداد شهر داری های کشور به ۶۵۰ شهرداری رسید و از تحولات مهم این دوره، کاسته شدن حمایت های مالی دولت از شهرداریهاست و شهرداری ها مجبور شدند به منابع داخلی خود متکی شوند.

وظایف شهرداری:

آنچه مسلم است فلسفه وجودی شهرداریها ارائه خدمات بمردم شهروانها فراهم نمودن وسائل و رفع احتیاجات عمومی به منظور رفاه حال ساکنین شهرها میباشد.

اهم وظایف شهرداریها در ماده ۵۵ قانون شهرداری تشریح گردیده لیکن قسمتی از وظایف شهرداریها بمرور زمان از آنها منتزع و به سازمانهای دولتی واگذار گردیده که این موضوع مدنظر بوده سعی شده از ذکر اینگونه وظایف خود داری شود.

- ۱- ایجاد خیابانها و کوچه ها و میدان ها و باغهای عمومی و مجاز آب و توسعه معابر در حدود قوانین موضوعه.
- ۲- تنظیف و نگاهداری و تسطیع معابر و عموماً و مجاری آبر و فاضلاب و تنقیه قنوات مربوطه شهر
- ۳- اقدام در رفع سد معابر عمومی و اشتغال پیاده روها و هر گونه استفاده از آنها و میدانها و پارکها و باغهای عمومی که برای کسب و یا هر عنوان دیگر مورد استفاده غیر قانونی قرار گرفته باشد.
- شهرداری مکلف است در رفع موانع موجود و آزاد نمودن معابر و اماکن مذکور فوق راساً اقدام نماید.
- ۴- تهیه و توزیع آب مشرب شهرها و تعیین فرخ آب بها در شهرهایی که سازمانهای تابعه وزارت نیرو هنوز اداره آب آنها را زیر پوشش خود قرار نداده اند.
- ۵- ایجاد غسالخانه های و گورستان و تهیه وسائل حمل اموات و مراقبت در انضمام امور آنها،
- ۶- احداث بناها و ساختمانهای مورد نیاز شهر از قبیل رختشویخانه، مستراح، حمامهای عمومی، میدان ها، باغ کودکان کشتارگاه و ورزشگاه مطابق اصول صحیح و فنی.
- ۷- ساختن خیابانها و اسفالت کردن سواره روها و پیاده روهای معابر و کوچه های عمومی و ساختن آنها رو جدولهای طرفین.
- ۸- صدور پروانه برای کلیه ساختمانهایی که در شهر میشود همچنین تفکیک اراضی با توجه با اصول و ضوابط شهر سازی و نقشه جامع.
- ۹- تهیه طرحهای اجرایی و تفصیلی شهر با توجه به اصول شهر سازی و نقشه جامع.
- ۱۰- جلوگیری از ایجاد و تاسیس اماکن که بنحوی از انحاء موجب بروز مزاحمت برای ساکنین یا مخالفت اصول بهداشت در شهر است.
- ۱۱- اتخاذ تدابیر موثر و اقدام لازم برای حفظ شهر از خطر سیل حریق و... و همچنین رفع خطر از بناهای شکسته و خطرناک واقع در معابر عمومی و کوچه ها و اماکن.
- ۱۲- جلوگیری از گدائی و جمع آوری متکدیان و اعزام آنها با سازمانهای اردوی کار و جمع آوری و نگاهداری اطفال سر راهی.
- ۱۳- وصول عوارض و درآمدهای شهرداری طبق قوانین و مقررات موضوعه.

۱۴- حفظ و اداره کردن دارائیه‌ها منقول و غیر منقول متعلق به شهر واقعه دعوی بر علیه اشخاص و دفاع از دعاوی اشخاص علیه شهرداری.

۱۵- بر آورد دو تنظیم بودجه، متمم بودجه، اصلاح بودجه و تفریغ بودجه شهرداری.

۱۶- انجام کلیه معاملات شهرداری طبق قوانین موضوعه

۱۷- تعیین محل‌های مناسب جهت تخلیه و دفن بهداشتی زباله

۱۸- حفظ اموال متعلق به شهرداری

۱۹- اهداء و قبول هدایا و اعانه بنام شهر با تصویب شورای شهر

۲۰- ایجاد و تعیین میادین عمومی برای خرید و فروش مایحتاج عمومی

۲۱- ایجاد ترمینال‌ها مسافربری

۲۲- مراقبت در امر صنفی و پیشه وران

۲۳- وضع مقررات خاصی برای نامگذاری معابر و نصب نام آنها و شماره گذاری اماکن و نصب تابلوی الصاق اعلانات و برداشتن و محو کردن آگهی ها از محل‌های غیر مجاز و هرگونه اقداماتی که در حفظ نظافت زیبائی شهر موثر می‌باشد.

جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به بررسی سیر مدیریت شهری در ادوار گذشته کشور مشاهده می کنیم که هرچه به جلو قدم می گذاریم شهر و مدیریت شهری دچار یکسری تغییر و تحولات می گردد که در مواقعی این تحولات به نفع شهر بوده و در مواقعی نیز شهر دچار یک نوع سردرگمی و بحران گردیده است که البته این بحرانها در زمان کنونی زیاد به چشم نمی آید. امروزه مدیریت نوین در اداره شهرها باعث گردید خدمات رفاهی بیشتری در اختیار مردم قرار بگیرد. پیشرفت تکنولوژی ابزار کمکی شایانی به مدیریت شهری امروز نموده است.

با توجه به شکل گیری شورای های اسلامی و مشارکت مردم در سرنوشت مدیریت شهری میتوان برای بالا بردن میزان مشارکت مردمی در مدیریت شهر از راهکارها و سیاست هایی استفاده نمود از قبیل:

- نظر خواهی از مردم در مراحل مختلف تهیه طرح توسعه شهری

- توجه به نظرات و گروه های صاحب نظر و تشکل یافته

- اطلاع رسانی به مردم

- فعالیت شورای شهر به عنوان بالاترین نهاد تصمیم گیری و بالاترین قدرت مدیریت شهری

منابع و مآخذ

- شرف، احمد: شهر نشینی در ایران از دیگاه جامعه شناسی تاریخی

- سعید نیا، احمد: مدیریت شهری ۱۳۷۹

- شیعه، اسماعیل: مقدمه ای بر تاریخ شهر و شهر نشینی در ایران ۱۳۶۷

- پیگولوسکایا: شهرهای ایران در روزگار پارتیان و ساسانیان، ترجمه عنایت الله رضا، ۱۳۶۷
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۷۰.
- فرودی، یوسف: اداره امور شهرداریها، دانشگاه تهران، ۱۳۶۲.
- ایمانی جاجرمی، حسین: بررسی آمار شهرداریهای تأسیس شده در ایران، وزارت کشور.
- نخستین شهرداریهای تاریخ ایران چه کسانی بودند؟ بایگانی شده در ۹ اکتبر ۲۰۱۳ توسط Wayback Machine وبگاه تکتاز
- معصومه عمادی. «تشکیل نخستین بلدیة - شهرداری در ایران». دانشنامه آریانیکا تاریخ، فرهنگ و تمدن مردم ایران در فضای مجازی.
- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۷۳). بررسی آماری شهرداریهای تأسیس شده در ایران. تهران: وزارت کشور - معاونت هماهنگی امور عمرانی - دفتر برنامه ریزی عمرانی - مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری. صص. ۴.
- «شوراهای شهر و شهرداریها در صدر شکایات مردمی». خبرگزاری دانشجو. ۲ تیر ۱۳۹۲.
- حسین احمدی نیاز (۲۲-۱۰-۱۳۹۲). «دیوان عدالت اداری و دعوت از شهرداری به قانونگرایی». vekalatonline.ir
- نقل از پایگاه خبری رسانه قانون. تاریخ وارد شده در |تاریخ= را بررسی کنید (کمک)
- حسین احمدی نیاز (شماره ۳۳۶ شنبه ۲۱ دی ۱۳۹۲). «دیوان عدالت اداری و دعوت از شهرداری به قانونگرایی». روزنامه قانون.
- «اصل تسلیط در مقابله با تملکات دولت و شهرداریها». بایگانی شده از اصلی در ۳ ژوئیه ۲۰۱۷. دریافت شده در ۲۰ مه ۲۰۲۰.
- «جمع آوری غرفه های بانک شهر از پیاده روها/عامل جدید تولید آلاینده ها». خبرگزاری مهر. ۱۳ اسفند ۱۳۹۴.
- <http://www.khabaronline.ir/detail/399401>
- روزنامه دنیای اقتصاد (شماره ۳۵۰۷ منتشر شده به تاریخ ۲۶ خرداد ۹۴). «کمیسیون های ماده ۱۰۰: رسیدگی به تخلف یا مرجع تخلف؟! وقتی منافع تمام مردم شهر فدای سودجویی چند نفر می شود». پایگاه خبری یافته.